

FOLIA ONOMASTICA CROATICA 17 (2008)

UDK 811.163.42'373.23
811.131.1'28(497.5-3Split)
Izvorni znanstveni članak
Rukopis primljen 1. IX. 2008.
Prihvaćen za tisak 24. XI. 2008.

ŽIVKO BJELANOVIĆ
MARINA MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Radovanova 12, HR-21000 Split

SPLITSKA PREZIMENA ETNONIMSKOG PODRIJETLA S TALIJANSKO-HRVATSKIM JEZIČNIM ODLIKAMA

Od svih splitskih prezimena u članku su opisana samo prezimena etnonimskog podrijetla i od njih samo ona s talijansko-hrvatskim jezičnim odlikama: *Cicilijani*, *Despalatović*, *Padovan*, *Puizina*, *Ragusin* (*Raguzin*), *Spalatin*, *Škalabrin*, *Trevisan* (*Trevizan*) i *Zaratin*. Opisana su na svim razinama jezične im prirode, tj. na tvorbenoj, morfološkoj, fonološkoj i grafijskoj razini. Kako su ova prezimena nastala u jezičnom dodiru talijanskog i hrvatskoga jezika, u članku je naznačen i povijesni okvir u kojem je jezično prožimanje bilo dugotrajan proces od značajnije simbioze romanskog i hrvatskog etnosa u XI. stoljeću do naših dana. Naznačena je i nejezična zbilja kako se u izrazu ovih prezimena nazire prije svega u njihovoj današnjoj teritorijalnoj raspodjeli unutar nekadašnjih istočnojadranskih mletačkih stečevina na otočnom i priobalnom pojasu. Članak je napisan u znaku spoznaje današnje realnosti da su nepovratna prošlost ona vremena kad su se zbog političkih i nacionalnih interesa, preko potrebne mjere prilagodbe jezičnim sustavima, hrvatska prezimena potalijančivala i talijanska pohrvaćivala.

I. Pristup temi

U ovom ćemo uvodu objasniti smisao koji imaju tematske cjeline naznačene u naslovu članka i kao prvo objasniti ćemo nedoumicu koje antroponomastičke znakove za drugu determinaciju treba smatrati splitskim prezimenima. Nedoumica proizlazi iz činjenice da se fond splitskih prezimena mijenjao u višestoljetnoj povijesti ovoga grada, od same pojave prezimena do danas, i to usporedno s promjenama u strukturi njegova stanovništva. Silinu promjena najbolje predoduje ritam porasta splitskog

stanovništva u nekoliko prošlih stoljeća. Tako je Split sa svojim predgrađima imao približno 4.000 stanovnika sredinom 18. stoljeća,¹ 12.000 sredinom 19. stoljeća,² 48.000 sredinom 20. stoljeća,³ a krajem toga stoljeća, dakle nakon samo četiri desetljeća, stanovništvo je poraslo nekoliko puta i doseglo je do 180.000.⁴ Splitska prezimena nisu samo ona koja su se kontinuirano javljala u prezimenskom korpusu na cijeloj okomici splitske prošlosti niti su to samo ona kojih osim u splitskom nema ni u jednom drugom antroponimikonu jer se u oba ova slučaja radi o tankom sloju, ekskluzivnom, a ne reprezentativnom sloju prezimenskog leksika. Splitska prezimena jesu prezimena svih građana Splita u nekom vremenskom odsječku, npr. u godini popisa stanovništva. Zato ćemo splitskim prezimenima smatrati prezimena iz popisa stanovništva 1948. godine jer se radi o definiranom fondu objavljenom u LPH⁵ kao priručniku za proučavanje hrvatske antroponimije.⁶ Samo za usporedbu služit ćemo se i prezimenima iz popisa stanovništva iz sredine 18. stoljeća.⁷ U prvom su popisu vidljivi tragovi pohrvaćivanja talijanskih prezimena, npr. *Frančeški, Makijedo, Tartalja* itd. umjesto *Franceschi, Machiedo, Tartaglia*, u drugom su vidljivi tragovi potalijančivanja hrvatskih prezimena, npr. *Giovannizzio, Marcineo, Mattegliano* itd. umjesto *Ivanišević, Marčinko, Mateljan*, što je bilo u skladu s političkim, društvenim i kulturnim prilikama vremena u kojem su ovi popisi ostvareni.

U članku će biti opisana samo splitska prezimena koja su u vremenu nastanka označavala denotat prema njihovu podrijetlu. Ovo je već vrlo veliko ograničenje u odnosu na četiri (četiri i pol) tisuće splitskih prezimena koliko bi ih moglo biti u LPH. I unutar ovako naznačene teme bit će nekoliko ograničenja. Neće biti opisana prezimena *Bergamo, Verona*,⁸ *Cagliari, Ferrari, Napoli, Zara*⁹ jer svojim oblikom nisu etnonimske izvedenice, niti prezimena *Delmeštre, Delorko, Demarchi*,¹⁰ *Deprato* mada svojim leksičkim morfemom u složeničkoj im strukturi i ovi prezimenski znakovi označavaju nositelje prema mjesnoj indikaciji. Neće biti opisana ni prezimena tipa *Furlan*. Prezime *Furlan*, razasuto cijelim hrvatskim prostorom i često, pogotovo kad se uzmu u obzir

¹ Novak 1978: 1124.

² Novak 1978: 2172; MKN 660.

³ MKN 660.

⁴ V. *Popis stanovništva 1991*, izd. Republički zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb 1992, str. 186.

⁵ Sigla za bibliografsku jedinicu, v. u popisu literature.

⁶ Predgovor, str. XIV.

⁷ Božić-Bužančić 1974: 155-232.

⁸ Oba su iz LPH. U buduću će primjerima biti naznačen izvor samo kad nisu iz LPH.

⁹ Sva četiri su primjera iz: Božić-Bužančić 1974:204, 206, 208, 210.

¹⁰ Škunca 1991: 22, 343, isto što i *De Marchi, Marchi, Marki* u LPH.

mnogobrojne varijacije (*Ferlan, Ferlen, Ferlez, Ferlin, Frlan* itd.),¹¹ nastalo je desufiksacijom od *Furlanija*, nekadašnjeg naziva pokrajine u sjernoistočnom dijelu Italije, pa je riječ o prezimenu nesufiksne tvorenosti.¹²

Od prezimena etnonimskog podrijetla bit će opisane samo sufiksne tvorenice i samo one od njih s talijansko-hrvatskim jezičnim signalima u strukturi izraza. To znači da ne će biti opisana prezimena etnonimskog podrijetla kao što su *Bosanac, Crnogorac, Ercegovac, Kotarac* (izvedena sufiksom *-ac*), *Ĵajćanin, Korčulanin, Neveščanin, Pažanin* (izvedena sufiksom *-anin*) ili *Biščak, Duvnjak* (izvedena sufiksom *-ak*), jer im se u etnonimskoj postavi nalaze samo idioglotski jezični elementi, niti će biti opisana prezimena kao što su *Albanese, Cicilijani, Fiorentini, Padovani, Veronesi* te *Bolognini, Napolitano*¹³ jer su ostvarena u svim pojedinostima izraza samo jezičnim sredstvima talijanskoga jezika.

S ovim ograničenjima u članku će od svih splitskih prezimena analiza biti okrenuta samo prezimenima *Cicilijani*,¹⁴ *Despalatović, Padovan, Puizina, Spalatin, Ragusin (Raguzin), Škalabrin, Trevisan (Trevizan)* i *Zaratin*. Kako ovo razvrstavanje prezimena po njihovim različitim odlikama prate brojne nedoumice prije svega zbog toga što su nastala u dodiru idiomā dvaju jezika¹⁵ i što će biti protumačena na osnovi njihove grafijske prezentacije,¹⁶ među njima se moglo naći još koje prezime. Takvo je npr. prezime *Brešan*, vjerojatno izvedenica od toponima *Brescia*,¹⁷ ali zapisano u matičnim knjigama kao *Bressan*, i u jednakom obliku navedeno u LPH za jednu obitelj, izaziva dvije nedoumice: nije li geminata u zapisanoj postavi prezimena tek naputak za način njegova izgovora, kako je za sedam obitelji u istom izvoru hrvatskom grafijom navedeno prezime *Brešan*, i nije li prezime ušlo u splitski antroponimikon

¹¹ Usp. RPS s. v. Furlan.

¹² Za razliku od tvorbene strukture prezimena *Furlan* i tvorbenu strukturu prezimena *Forlani* treba objasniti kao etnonimsku tvorenicu kojoj je osnova *Forli*, grad u sjevernoj Italiji, izvedena tal. sufiksom *-ano* (u množinskom obliku). Tako prezime talijanskog političara *Arnolda Forlanija* nosi istu obavijest kao i dvočlana sintagma *da Forli*, dodatak imenu *Melozzo* za identifikaciju talijanskog renesansnog slikara iz 15. stoljeća.

¹³ Oba su primjera iz: Božić-Bužančić 1974: 168, 204, 225.

¹⁴ *Cicilijani* je prezime etnonimskog podrijetla samo uz uvjet da mu se u osnovi tvorbene strukture nalazi toponim *Sicilija* s promjenom slijeda fonema *s-c* u slijed fonema *c-c*, usp. prezimena iz LPH *Siciliano, Sicilijano, Sicilijani* te prezimena *Ciciliani, Cicilijani, Ciciljan, Ciciljani* s istim varijacijama u prezimenskim postavama.

¹⁵ Proučavanje fenomena nastalih međujezičnim utjecajem posebno je složeno kad je miješanje jezičnih elemenata ostvareno dugotrajnim dodirima nestandardnih idioma dvaju jezika. Za razliku od općeg leksika onomastički je leksik s transferom signala iz jezika davatelja u jezik primatelj ostao netaknut i zapostavljen, Muljačić 1997-1998: 269, 275; HPP 7, 10.

¹⁶ Moramo biti oprezni »kad činjenice prosuđujemo na osnovi grafije«, Martinet 1982:9. Pismo »zamagljuje pogled na jezik: ono nije odijelo, već prerusavanje«, Sosir 1969:40.

¹⁷ Usp. Antun iz Brescie, zlatar u Splitu na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće, Novak 1978: 1544.

već oblikovano u talijanskom jeziku kao prezimenska tvorenica etnonimskog značenja.¹⁸ Tumačeći ova prezimena, moramo imati na umu da im je slijedom njihove upotrebe u onomastičkoj komunikaciji prvotni značenjski sadržaj postupnim gašenjem zamijenjen značenjem svedenim tek na značenje *prezime* i da ih zbog toga možemo opisivati samo prema njihovom izrazu, nezavisno od denotata kojima su oznakom identiteta.

II. Povijesni okvir za jezični kontakt

Ovaj dio članka pišemo u znaku ocjene da se jezični dodir može bolje proučiti ako se analiza ne ograniči samo na lingvističke činjenice, odnosno da se za ispravno tumačenje jezičnog prožimanja mora uzeti u obzir širi društveno-kulturni kontakt.¹⁹ Dodir Hrvata s Romanima započeo je ubrzo nakon pretvorbe kasnoantičke rezidencijalne palače u srednovjekovni grad na istočnojadranskoj obali,²⁰ nastavlja se u dalekoj splitskoj prošlosti, snažno za mletačke vladavine u 14. stoljeću, posebno snažno za četiristogodišnje neprekidne mletačke vladavine, od početka 15. stoljeća kad se Split predao Mlečanima i ostao u njihovoj vlasti sve do propasti Venecije.²¹ Mletačko vladanje dovelo je u blizak odnos s Italijom sve dalmatinske gradove,²² ponajviše Split kao središte za trgovinu talijanskih pokrajina i gradova, od krajnjeg juga do krajnjeg sjevera uzduž jadranske obale, sa zemljama i balkanskog i šireg prostora te kao luku koja je štitila plovidbu mletačkih brodova na njihovu putu od Venecije prema bližem i daljem istoku.²³

Zbog važnosti koju je grad imao svojim položajem na Mediteranu²⁴ u Split su iz raznih talijanskih krajeva u vrlo dugom vremenskom razmaku, podosta i nakon mletačke vladavine, stizali trgovci i zanatlije kao *Bonacci*,²⁵

¹⁸ Gaetano Bressan, zapisan u splitskoj matici 1756. godine, vjerojatno nije doseljenik iz Brescie, nego iz Vicenze, gdje je rođen, kako se može zaključiti prema podacima koje navodi Kuzmanić 2008:54.

¹⁹ Filipović 1971:97.

²⁰ O pretvorbi v. Marasović 1997:34.

²¹ Novak 1978:357.

²² Jireček 1962:1.

²³ Diehl 2006:156/157.

²⁴ »Valja imati na umu da je Split već u XVI. stoljeću postao veoma značajna trgovačka skela za robu koja je karavanama dolazila iz Azije i s Balkana i brodovima dalje plovila do Venecije i iz Venecije u cijelu Europu. Nakon izgradnje velebnoga lazareta, jednoga od najvećih i najbolje organiziranih u Europi, pod kraj toga stoljeća promet je robe kroz splitsku luku u oba smjera dobio svjetske razmjere«, Kečkemet 2004:230; usp. Novak 1978:1004.

²⁵ »Svak bome poznaje onoga basetnoga Bračanina koji je 30 godin svaki dan putova iz Brača u Split i iz Splita u Brač, uvijek valžižicon u ruci. To van je šjor Bepi Bonacci, trgovac vina«, Uvodić 1977: 124.

Cambi,²⁶ *Carrara*,²⁷ *Casolini*,²⁸ *Devivi*,²⁹ *Nutrizio*,³⁰ *Troccoli*,³¹ *Valle*,³² *Vitturi*,³³ *Viterbi*,³⁴ *Voltolini*,³⁵ učitelji,³⁶ učitelji glazbe, dirigenti, lučki dužnosnici kao *Bonamici*,³⁷ *Lucatella*,³⁸ *Pasculli*,³⁹ *Sasso*,⁴⁰ *Vecchietti*,⁴¹ notari,⁴² činovnici, liječnici, pripadnici i drugih profesija te umjetnici raznih vrsta.⁴³ Mnogi su od

²⁶ Splitsko prezime neprekinutog trajanja od samog početka 15. stoljeća. Prvi nositelj prezimena, »Franjo, sin Bartola de Cambis iz Firenze, koji već duže vrijeme živi u Splitu«, podnosi molbu komuni 1413. godine da ga »primi kao svoga građanina budući da on kani živjeti u Splitu i tu se baviti trgovinom«, Novak 1978: 1297. Prezime je u LPH zapisano kao *Camby* i *Kambi*, drugdje u literaturi osim *Cambi* još *Cambio* i *Cambj*. U svim ovim oblicima prezime nije prilagođeno hrvatskom jeziku. Oblici se međusobno razlikuju samo u stupnju morfološke, fonotaktičke i grafijske neprilagođenosti. U LPH ima i prezime *Kambić*. »Seljaci iz okolice zovu ih *Kambelović*«, Smoldaka 1945: 11.

²⁷ Carlo, voskar, svjećar (*cerajo*), njegov sin Frano (Francesco) poznati je splitski povjesničar, arheolog i konzervator, Kuzmanić 2008:65.

²⁸ »Nij' onda svak bi obučen svaki dan kâ o' sveca. Kad bi o' nedije izaša, iša bi u barbira i to u Kleme Casolina na Pjacu«, Uvodić 1977: 125. U obitelji Kazolini bilo je mornara i zanatlija, v. Kuzmanić 2008: 148.

²⁹ Jedan od vlasnika slastičarnica. Prema Kuzmaniću (2008: 83) u obitelji ovoga prezimena bilo je mornara, ribara, težaka i zidara.

³⁰ Obitelj obrtnika i slastičara, v. Kuzmanić 2008:239.

³¹ »Da udovolji ovoj težnji, spretan i poslovan kavanar Troccoli, iako autonomaš, izvršio je važan pothvat. Godine 1887. je malenu 'Caffè dei signori' pripojio velikoj susjednoj dvorani i tako proširio kavanu, koja je pod novim imenom 'Caffè Troccoli', mogla primiti i plemiće u propadanju i građane u uzdizanju«, Radica 1989: 11.

³² »Za ime Marijino, kad jon je bi' imendan, iša je dan prin u zlatariju Valle i tot jon je kupi jedan puno fini i moderni ka broš«, Uvodić 1973:184. Više o prezimenu vidi u: Kuzmanić 2008: 355.

³³ Vlasnik jedne od knjižara u Splitu 1941, usp. »...Francesco Falier che di timore nel tempo del male si aveva ritirato da Spalato a Castel Vitturi...«, Prijatelj 1952:75; Francesco de Vitturi, violončelist i posjednik, Škunca 1991: 343.

³⁴ »Tot di je Ševejević, bi' je prin Viterbi ča je prodava zjogatule i franje«, Uvodić 1973:112.

³⁵ U obitelji Voltolini bilo je trgovaca i zanatlija, v. Kuzmanić 2008: 360.

³⁶ »Učitelji u školama bili su redom iz Italije«, Novak 1978: 369.

³⁷ Škunca 1991:335.

³⁸ »U osnovnoj školi Bepo je imao dva učitelja, Lucatellu i Kučića. Prvi, porijeklom iz Italije, bijaše ranije na talijanskoj školi, a kad je ova zatvorena, prešao je na hrvatsku«, Radica 1989:20.

³⁹ Škunca 1991:337.

⁴⁰ »Kada je za to saznao školski kateheta Sasso, upozorio je direktora, a ovaj je naredio da studentski zbor izvede Misu u crkvi Sv. Duha«, Radica 1989:25.

⁴¹ Otac, lučki kapetan, doseljenik iz Venecije, njegov sin Emilio projektant je današnjeg splitskog kazališta, Kuzmanić 2008:355.

⁴² »U Splitu u 14. stoljeću, a i kasnije, notari su redom iz Italije«, Novak 1978:367.

⁴³ S nevelikom razlikom u profesionalnoj strukturi jesu i talijanski doseljenici na Brač i Vis, v. o tome u: Jutronić 1950. i Bezić-Božanić 1988.

njih došavši u Split, ostajali u njemu, kao npr. *Perigozzo*,⁴⁴ ženili se, zasnivali svoje obitelji i ostavljali svoje potomstvo, kao npr. *Visetti*.⁴⁵

Višestoljetne političke i ekonomske veze dalmatinskih gradova s Venecijom imale su za posljedicu i migracije stanovnika s ove strane jadranske obale u talijanske pokrajine i gradove od Apulije do Lombardije.⁴⁶ Po razlozima zbog kojih su se Dalmatinci (Hrvati, među njima i Splićani) doseljavali u Italiju migrante bismo mogli svrstati u dvije skupine. U prvoj su trgovci, obrtnici, mornari na mletačkom ratnom i trgovačkom brodogradu, vojnici i časnici, studenti na talijanskim sveučilištima, diplomati, obnašatelji državnih službi, svećenici itd. Njihovo je doseljavanje u prekomorske krajeve, posebno u Veneciju kao metropolu za široko hrvatsko otočno i priobalno područje, bilo kontinuirano od početka do kraja mletačke vladavine. Drugu skupinu čine prebjezi, tj. stanovnici mletačke Dalmacije koji su za kraćih ili dužih mletačko-turskih ratova, u strahu od osmanlijskog pustošenja, tražili utočište u prekomorskim krajevima, ponajviše u Apuliji,⁴⁷ i vraćali se kad bi minula opasnost.

Ocjenu o strukturi splitskog stanovništva u srednjem vijeku, o simbiozi romanskog i hrvatskog etnosa te o postupnom prijelazu Splita iz romanskog u hrvatski grad donosi na osnovi antroponomastičke građe ne samo lingvistička nego i historiografska literatura. Tako je na jezičnoj analizi *Supetarskog kartulara*, jednog od najznačajnijih dokumenata iz naše srednjovjekovne prošlosti, nastala ocjena da su u Splitu u vremenu od 1080. do 1187. u upotrebi i hrvatska i romanska osobna imena, »prva čak u većoj mjeri negoli posljednja«,⁴⁸ ili ocjena da je »u XII. stoljeću Split dobrim dijelom hrvatski grad«, a »u XIV. stoljeću već potpuno hrvatski grad«,⁴⁹ temeljena na popisu osobnih imena i prezimena koja su se našla u notarskim spisima i drugim dokumentima toga vremena.⁵⁰ Koliki je u sadašnjem splitskom antroponimikonu udio talijanskih

⁴⁴ »S družinom je stigao dirigent Lorenzo Perigozzo...Došavši u Split, toliko se oduševio ljepotom grada da je napustio opernu družinu i sa ženom ostao ovdje«, Radica 1989:29.

⁴⁵ »Alberto Visetti, kapelnik iz Padove, u prvom desetljeću preporodnog razdoblja bio je najagilniji glazbenik u Splitu...Posljednji podatak koji svjedoči o njegovoj (četdesetogodišnjoj) prisutnosti u javnom životu Splita potječe iz travnja 1872...zatim se 1874. povukao u zasluženu mirovinu i vjerojatno napustio Split.« Njegov sin Antonio Visetti rođen je u Splitu, Škunca 1991:119/120, 124, v. i bilješku 542 na str. 425.

⁴⁶ O tome iscrpno u radovima Lovorke Čoralić: *Šibenčani u Mlecima*, Šibenik 2003: Gradska knjižnica »Juraj Šišgorić«; *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi*, Zagreb 2003: Dom i svijet; Splićani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća, *Zbornik radova* (posvećenih 70. godišnjici života Danice Božić-Bužančić), Split 1996.

⁴⁷ Čoralić 2003.a: 167; Bertosa 1995: 65.

⁴⁸ Skok 1952: 244.

⁴⁹ Novak 1978: 361-369.

⁵⁰ S ovima je podudarna i ocjena da u dalmatinskim gradovima srednjega vijeka i među

prezimena, zapravo prezimena oblikovanih supstancijom talijanskoga jezika bez obzira na etničku pripadnost njihovih nositelja, nije moguće ni približno izmjeriti bez potpunije analize vrlo zamršenih odnosa u ovoj vrsti posebnog leksika.⁵¹

III. Jezična analiza

1. Razlike po tvorbenoj prozirnosti i obličnoj jasnoći

Među ovim prezimenima razlike su samo u tvorbenoj prozirnosti i obličnoj jasnoći. Najbolje se to vidi na dva primjera. U prvoga od njih potpuna tvorbeno prozirnost i oblična jasnoća vidi se usporedbom modela *Padovani*, tj. prezimena sa svim signalima talijanskoga jezika, s replikom *Padovan*, tj. prezimenom prilagođenim hrvatskom jezičnom sustavu. Kad zanemarimo morfološku razliku između modela i replike, onda podudarnost u svemu ostalome svih razina njihove jezične prirode otkriva da je *Padovani* množinski oblik⁵² etnonima izvedenog od osnove *Padova* etnonimskim sufiksom *-ano*,

građanima starincima koji su se izdvojili kao gradsko plemstvo, kao vladajuća povlaštena klasa, ima onih kojima obiteljsko ime ne odaje romansko podrijetlo, Jireček 1962:2.

⁵¹ Kao podsjetnik za neku buduću analizu navest ćemo iz korpusa od četristo-petsto talijanskih prezimena samo ona dosad nespomenuta prezimena koja nisu ni u jednoj pojedinosti njihova izraza prilagođena morfonološkom, tvorbenom ili grafijskom sustavu hrvatskoga jezika i to onako kako su na osnovi popisa stanovništva zapisana u LPH, dakle s nekim nedosljednostima u bilježenju geminatā, s podjelom, na prvi pogled, u ovih nekoliko skupina: a) **Kompozitne tvorenice:** Alabanda, Bongvardo, Bonomi, Debortoli, Degiulli, Delbianco, Dellazotta, Dellazotti, Delonga, Demaria, Demicheli, Denegri, Monteleone, Notarstefano, Papafava, Santanoceto, Spadavecchia, b) **Proprijalizirani apelativi, konverzije nadimak** → **prezime:** Alegreti, Alegretti, Baldacchino, Barbieri, Bianchi, Bianchini, Bruni, Carbonini, Celio, Cipollari, Corneretto, Dolci, Fabreto, Fabrio, Facchinetti, Fattorini, Ferri, Fertilio, Forte, Forti, Fortuna, Gentilizza, Giaconi, Longo, Montana, Nobilo, Occidentale, Oliva, Olivotto, Paladino, Parenta, Pelegrini, Piazza, Pieno, Polli, Primi, Rosignoli, Rossi, Rosso, Sartori, Sciaconi, Sentinella, Singolo, Solari, Spadoni, Stabile, Stella, Tramontana, Veloce, Venturella, Venturini, Vitali, c) **Konverzije osobno ime** (raznolike tvorenosti) → **prezime:** Albertini, Antoniazzi, Antonini, Armanda, Armanini, Baldasari, Baldoni, Bernardi, Berticcoli, Bettini, Damiani, Donati, Filipetti, Filipi, Franceschi, Giovanelli, Giuliano, Mariani, Marini, Maroli, Michelazzi, Micheli, Nadali, Nardeli, Nardelli, Nardini, Orlandini, Petraelo, Petricoli, Petrizio, Petrone, Rafaeli, Rafaneli, Raffaelli, Raimondi, Rocco, Rudolfi, Santini, Saverio, Simonelli, Stefanini, d) **Dosad nerazvrstana, talijanske fonotaktičke strukture:** Alborghetti, Baraldi, Basioli, Bognolo, Bolani, Bonetti, Botteri, Brilli, Busatto, Disopra, Farolfi, Giosenta, Laghi, Lunazzi, Maranduzzo, Martinetti, Mattiazzi, Mazzoni, Misoni, Missia, Paitoni, Pandotti, Pesenti, Pezzi, Piaseroti, Piasevoli, Pizzali, Pizzini, Princivoli, Rigotto, Rismondo, Rivaroli, Rivoisechi, Ronconi, Salvazani, Sangaleti, Servazi, Serventi, Siminiati, Solteri, Tesolato, Tironi, Vascotto, Venturella, e) **Vrlo poznata prezimena iz talijanske povijesti:** Goldoni, Grimani, Lanza, Manzoni, Mazini, Monti, Nani, Ros(s)ini, Tebaldi itd.

⁵² »Za razliku od drugih romanskih zemalja gdje se prezimena javljaju u jednini, samo je Italija fiksirala oblik na -i, koji potječe od plurala«, Tekavčić 1992: 87.

s jasnom granicom između leksičkog i tvorbenog morfema, te da je replika *Padovan* istih takvih vrijednosti, dakle prezime s talijanskim tvorbenim elementima, prilagođeno hrvatskom jeziku preinakom samo obličnog dijela jezičnog znaka.

U drugoga primjera, u prezimena *Škalabrin*, tvorbene elemente tvorenice možemo identificirati tek usporedbom s tvorbenim elementima u prezimena istoga podrijetla. Dočetano *-in* u njegovoj strukturi ista je vrijednost kao dočetak u prezimena *Ragusin* ili *Spalatin*, tj. talijanski etnonimski sufiks *-ino* koji se u ove tvorenice, u dodiru dvaju jezika, javlja onako kako se u talijanskom jeziku javlja sufiks *-ese*.⁵³ Leksički je morfem isti kao u prezimena *Kalabrić* i *Kalabris*, tj. toponim *Kalabrija* za oznaku južnotalijanske pokrajine smještene na istoimenom poluotoku, a segment *š* ispred leksičkog morfema prijedlog je *s*⁵⁴ i ima ulogu u oblikovanju značenjskog plana prezimenske tvorenice etnonimskog podrijetla kakvu npr. ima prijedlog *s* u prezimena *Svara*.⁵⁵ Po tvorbenim je osobinama prezime *Škalabrin* prefiksarno-sufiksarna tvorenica u kojoj je etnonimsko značenje prema toponimu *Kalabrija* ostvareno i prefiksom i sufiksom⁵⁶ kao što je takvo isto značenje prema toponimu *Far* (*For*), kako stanovnici Hvara zovu svoj otok, ostvareno u prefiksarno-sufiksarnih tvorenica *Sfarčić*, *Sfarzina*, *Sforchino* ili sa zamjenom *f > v* u prezimena *Svarčić*, *Svoran*, *Svorcan*, *Svorcina* itd.

Kao *Padovan* potpune su tvorbene prozirnosti prezimena *Spalatin* i *Despalatović*, a kao *Škalabrin* nepotpune je tvorbene prozirnosti prezime *Puizina*. Njegova se osnova s fonološkom postavom *Puiz* znatno razlikuje od talijanske etnonimske tvorenice *Pugliese* značenja »stanovnik Puglie«. Razlike su posljedica prilagodbe aloglotskih jezičnih elemenata jezičnim osobinama splitskog čakavskog idioma. Talijanski se sufiks *-ese* iz tvorbene strukture etnonimske tvorenice ostvaruje onako kako se u replike *pa(j)iz* ostvaruje dočetak *-ese* modela *paese* značenja »zemlja, kraj, predjel, selo«.⁵⁷ Sve su druge razlike posljedica zamjene *lj > j* i položaja sonanta *j* između dvaju samoglasnika,

⁵³ RDJ: Calabrese < Calabria, usp. prezime *Calobrese* (u LPH).

⁵⁴ Usp. prezime *Škalabrin*. Zamjena *s > š* osobina je sjevernotalijanskih govora.

⁵⁵ Prefiks u strukturi ove tvorenice ima isto značenje kakvo ima sufiks *-ac* u strukturi tvorenice *Farac*, a i jedna i druga znače ono što u jezičnom standardu znači etnonim *Hvaranin*. Takvim je značenjem motivirano svako od ova dva prezimena, *Svara* u Rijeci i *Farac* u Splitu.

⁵⁶ U sjevernodalmatinskom otočnom pojasu u kojem je znatan broj i jedino u njemu takav broj nositelja prezimena *Škalabrin* (Prvić Luka, Šibenik) i prezimena *Kalabrić*, (Krapanj, Šibenik) jesu tvorenice *Murterin* značenja »stanovnik Murtera« i *Vrgadin*, značenja »stanovnik Vrgade« (v. RBJ s. v. Murterin, Vrgadin i RPS s. v. Brgačel), pa *Škalabrin* nije u regiji usamljen primjer za jedan tip etnonimske tvorbe.

⁵⁷ RHŠ s. v. *pa(j)iz*.

usp. prezimena *Puljiz* i *Puljizević*.⁵⁸ Ostala se splitska prezimena etnonimskog podrijetla s talijansko-hrvatskim jezičnim odlikama nalaze između prezimena potpune i prezimena nepotpune tvorbene prozirnosti i oblične jasnoće.

2. Vrste prilagodbe

U tvorbenoj strukturi svih ovih prezimena nalazi se osnova s talijanskim jezičnim odlikama. Osnova je toponomastička oznaka za lokalitet ili na talijanskom prostoru kao u prezimena *Cicilijani*, *Padovan*, *Puizina*, *Škalabrin*, *Trevisan* ili talijanska oznaka za hrvatski lokalitet kao u prezimena *Despalatović*, *Ragusin*, *Spalatin* i *Zaratin*. Prilagodba talijanskog jezičnog potencijala hrvatskom sustavu ostvaruje se u većem ili manjem stupnju prepoznatljivosti⁵⁹ na tvorbenoj, morfološkoj, fonološkoj i grafijskoj razini svih tvorbenih elemenata u strukturi njihova izraza.

S talijansko-hrvatskim jezičnim odlikama na tvorbenoj su razini dva splitska prezimena etnonimskog podrijetla. U prvoga od njih, u prezimena *Despalatović*, jedna sastavnica njegove tvorbene strukture jest osnova etnonimskog značenja s talijanskim prijedlogom i talijanskim oznakom za hrvatski grad na istočnojadranskoj obali, druga je sastavnica hrvatski sufiks za tvorbu prezimena, sufiks *-ović*, uz sufiks *-ić* najplodniji u tvorbi hrvatskih prezimena i po njemu tvorenice najprepoznatljivije kao prezimenske tvorenice.⁶⁰ Drugo je prezime *Puizina*, u dosadašnjoj literaturi⁶¹ opisano kao tvorenica kojoj se u osnovi nalazi etnonim s talijanskim jezičnim signalima, prilagođenima splitskoj čakavštini, s denotacijom kao osnovnim značenjskim obilježjem, a u drugom dijelu tvorbene strukture hrvatski sufiks *-ina* koji svojim augmentativno-pejorativnim značenjskim potencijalom pomiče značenjski predznak cijele tvorenice od neobilježenog k obilježenom značenju. Po tome što su u izrazu i jednog i drugog prezimena vidljive sastavnice i talijanskog i hrvatskoga jezika riječ je o hibridnim tvorenicama, *najmanje prijepornim* tvorenicama jer *najočitije* pokazuju funkcioniranje dvaju jezika u jezičnom dodiru.⁶²

Na morfološkoj razini prilagodba se ostvaruje zbog nepodudarnih morfoloških sustava talijanskog i hrvatskoga jezika u imenica muškoga roda.

⁵⁸ Posebno je pitanje nisu li se u prezimena *Puizina* pomiješali talijanski etnonimski sufiks *-ino* i hrvatski neetnonimski sufiks *-ina*. (O integraciji sufiksa dvaju jezika v. RPS s. v. -an³.)

⁵⁹ Usp. tvrdnju da je neko ime »tuđe« kad jezična zajednica prepoznaje u njemu fonomorfološke ili samo grafijske osobine koje ne pripadaju idioglotskom onomastičkom sustavu, Felice 1982: 168.

⁶⁰ Bjelanović 2008: 390, 391.

⁶¹ Smoldaka 1945: 35; Šimunović 2006: 110.

⁶² Vinja 1986.a: 419.

Imenice ove kategorije završavaju u talijanskom jeziku nastavkom -o ili -e,⁶³ a u hrvatskom jeziku imenice muškoga roda završavaju na suglasnik.⁶⁴ Pri prijelazu iz jednoga jezika u drugi talijanske se apelativne posuđenice prilagođavaju hrvatskom morfološkom sustavu izostavljanjem talijanskog fleksema -o (ili -e).⁶⁵ Budući da su prezimena i u talijanskom i u hrvatskom jeziku imenice muškoga roda, na jednak se način prilagođuju hrvatskom morfološkom sustavu i splitska prezimena izvedena talijanskim etnonimskim sufiksima -ano i *-ino*.⁶⁶ *Padovan*, *Ragusin* (*Raguzin*), *Spalatin*, *Škalabrin*, *Trevisan* (*Trevizan*) i *Zaratin*.⁶⁷ Prezimena *Despalatović* i *Puizina* tvorena su hrvatskim sufiksima *-ović* i *-ina*, pa su time i morfološki usustavljena u hrvatski antroponimijski korpus. Zato je od svih splitskih prezimena etnonimskog podrijetla neprilagođeno hrvatskom morfološkom sustavu samo prezime *Cicilijani*.⁶⁸

Razlike među ovim splitskim prezimenima na fonološkoj razini posljedica su razlika između talijanskog i hrvatskog fonološkog sustava, ali i razlika među fonološkim sustavima sjevernotalijanskih i južnotalijanskih govora. Tako se npr. značenje »stanovnik Padove« ostvaruje samo u prezimena *Padovan*, replike modela *Padovani*, a svi dijelovi u postavi i modela i replike fonijski su istih vrijednosti. Za razliku od ovoga primjera značenju »stanovnik Trevisa« pridružuju se tri prezimena hrvatskog antroponimikona, *Trevisan*, *Trevizan* i *Trevižan*⁶⁹ jer su u hrvatskom jeziku i /s/ i /z/ i /ž/ fonemi s odgovarajućim grafemima u ortografskom sustavu, a u regionalnim su varijantama talijanskog jezika [z] i [ž] alofoni i nemaju posebnu slovnu oznaku u talijanskoj ortografiji.⁷⁰ Ovako treba objasniti i razliku između splitskih prezimena *Ragusin* i *Raguzin*⁷¹ te alofon [z], odnosno fonem /s/ iz osnove prezimena *Puizina*. Talijanski alofon [j]⁷² u prezimena *Cicilijani* ostvaren je hrvatskim fonemom /j/, kao što je talijanska zvučna afrikata, tj. fonem kakav je npr. u imenice *razza* značenja

⁶³ GLV 134.

⁶⁴ GBZ 101.

⁶⁵ HPP 37.

⁶⁶ Prema tal. etnonimskom sufiksu *-ese* usustavljena je osnova u prezimena *Puizina*, usp. prezime *Puljiz* i etnonime *Bokez*, *Maltes* (*Maltez*, *Maltež*), v. RPS s. v. -ēz.

⁶⁷ Hrvatska osobna imena *Bogomil*, *Dragan*, *Miroslav*, *Zvonimir* usustavljaju se u talijanski morfološki sustav tal. nastavkom -o: *Bogomilo*, *Miroslavo*, *Zvonimiro* (Felice 1982: 293, bilj. 81) i *Dragano* (Čoralić 2003: 105).

⁶⁸ Usp. prezime *Cicilijan*.

⁶⁹ *Trevižan* je prezime na Braču i u splitskoj okolici.

⁷⁰ Muljačić 1972: 238, 239, 254.

⁷¹ U prezimena *Ragužin* (Krk, Slavonski Brod) te prezimena *Raguž* (posvuda, najviše u Dubrovniku) alofonska, odnosno fonemska vrijednost ista je kao u prezimena *Trevižan*.

⁷² Muljačić 1972: 220, 221, 224, 236, 244.

»raža«,⁷³ ostvarena u prezimena *Zaratin* hrvatskim fonemom /z/ koji je talijanskom fonemu najbliži po zvučnosti i po mjestu izgovora.⁷⁴ Ostalim su splitskim prezimenima etnonimskog podrijetla vrijednosti ove razine njihove jezične prirode ili već opisane, kao u prezimena *Škalabrin*,⁷⁵ ili su one onakve kakve su u prezimena *Padovan*, kao u prezimenâ *Spalatin* i *Despalatović*.⁷⁶

Zbog velikog stupnja ortografske podudarnosti između talijanskog i hrvatskoga jezika⁷⁷ na grafijskoj se razini splitska prezimena etnonimskog podrijetla ostvaruju u hrvatskom jeziku ili onako kako se pišu (*Ragusin*, *Trevisan*), onako kako se izgovaraju (*Raguzin*, *Škalabrin*, *Trevizan*) ili onako kako se i izgovaraju i pišu talijanskim jezikom (*Padovan*, *Spalatin*).

IV. Otisci nekih oblika nejezične zbilje u izrazu prezimena

U svakom je prezimenu kao motiv ostvarena samo jedna osobina nekog dalekog pretka po kojem se preziva čitavo njegovo potomstvo. Kad je riječ o prezimenu etnonimskog podrijetla, motiv je ostvaren toponimom iz leksičkog dijela njegove strukture. Osim toga jednog i jedinog motiva opis nekog drugog sadržaja samo je u znaku više-manje domišljatog povezivanja prezimenskog znaka s nejezičnom stvarnošću, s prostorom i vremenom u kojem se znak pojavio.⁷⁸ Tako splitsko prezime *Puizina* otkriva samo da je riječ o doseljeniku iz *Puglie*, južnotalijanske pokrajine s kojom je Split u svojoj dugoj prošlosti održavao neposredne trgovinske odnose.⁷⁹ Poredak signala u strukturi prezimena ne daje odgovor na pitanje je li doseljenik Talijan⁸⁰ ili je on Hrvat (Splićanin), povratnik iz *Puglie* u kojoj je boravio bilo kao trgovac bilo kao izbjeglica.

⁷³ Muljačić 1972: 243.

⁷⁴ U hrvatskom se fonološkom sustavu zvučni parnjak fonema /c/ javlja samo kao alofon.

⁷⁵ U bilj. 54.

⁷⁶ I *Dešpalatović* (Smodlaka 1945: 13). Fonološke raznolikosti koje nastaju u jezičnom dodiru talijanskih govora i govora hrvatskoga jezika vide se u istarskih prezimena *Basanese*, *Basaneze*, *Bassanese*, *Başaneze*, *Başaneže* itd. izvedenih talijanskim etnonimskim sufiksom *-ese* od toponima *Bassano* u sjevernoj Italiji.

⁷⁷ HPP 33.

⁷⁸ Opis prezimena s nejasnim poretkom signala u strukturi izraza nalikuje retuširanju u fotografskoj tehnici kad prema negativu nejasnih obrisa oblikujemo sliku kakva mislimo da bi mogla biti. Ovo je već kazano u literaturi, usp. tvrdnju: »Svako, ma kako dobro istraživano prezime, kao i svako obrađeno porijeklo riječi, ne kazuje nam uvijek pouzdano od čega je što postalo, već od čega je što moglo postati«, Šimunović 1985: 8.

⁷⁹ Novak 1978: 140, 269, 478, 774, 776, 810, 811, 813, 818, 819 itd.

⁸⁰ Usp. podatak da se »iz Apulije oko 1530. godine doselila u Split trgovačka obitelj Barisano«, Kuzmanić 2008: 270.

Nedoumice se javljaju i u vezi s objašnjenjem tvorbene strukture ovoga prezimena, prije svega nedoumica kojom je značenjskom komponentom prezime ostvareno u vremenu njegova nastanka, samo augmentativnom, dakle sa značenjem »veliki Puljiz«,⁸¹ ili i augmentativnom i pejorativnom,⁸² dakle sa značenjem »veliki, nezgrapni Puljiz«,⁸³ a onda i nedoumica nije li sufiks *-ina* zapravo talijanski etnonimski sufiks *-ino* koji se morfološkom adaptacijom izjednačio s izrazom našeg neetnonimskog sufiksa *-ina*.⁸⁴ Usprkos i nedoumici nije li Puglia u osnovi ovoga prezimena samo toponomastička oznaka za bilo koji grad ili pokrajinu s one strane jadranske obale,⁸⁵ prezime *Puizina* u svom sustavu znakova za prezimensku identifikaciju čuva tragove višestoljetnih veza dvaju naroda u nekadašnjoj zajedničkoj državnoj tvorevini. Čak i u ovovremenskoj teritorijalnoj raspodjeli prezimena etnonimskog podrijetla očituje se nekadašnja politička, trgovinska, kulturna, jezična i svaka druga povezanost mletačkih stečevina na istočnojadranskoj obali sa sjevernom Italijom, posebno Venecijom, ali i s pokrajinama preostalog talijanskog prostora.

Sva se splitska prezimena etnonimskog podrijetla s talijansko-hrvatskim jezičnim odlikama nalaze u većem ili manjem dijelu areala kojemu protežitost možemo odrediti na otočnom pojasu od Korčule preko Visa, Hvara, Brača, Prvića, Paga, Raba, Lošinja, Cresa pa sve do Krka, a na kopnu od Dubrovnika⁸⁶ preko Splita, Trogira, Šibenika, Zadra, Rijeke, Opatije i gotovo svih istarskih gradova do Pule, Rovinja i Poreča na zapadnoj obali istarskog poluotoka. Tako se prezime *Padovan* s četiristo i osamdeset nositelja u više od stotinu i

⁸¹ Kuzmanić 2008: 270.

⁸² Šimunović 2006: 110.

⁸³ Smodlaka 1945: 35.

⁸⁴ Morfološkom prilagodbom neutraliziraju se tri talijanska jezična fenomena, dočetak *-ino* kakav je npr. u talijanskog apelativa *paladino* figurativnog značenja »branič, pobornik«, usp. naše prezime *Paladina* (pored *Paladin* i *Paladino*), zatim *-ino*, talijanski sufiks za tvorbu etnonima kakav je u talijanskih prezimena etnonimskog podrijetla *Aretino*, *Fiorentino*, *Perugino*, usp. pored *Puizina* naša prezimena *Sfarzina*, *Svorcina*, *Lovrancina*, kao i *-ino*, talijanski sufiks deminutivnog i hipokorističnog značenja u tvorbi osobnih imena, otud i prezimena koja od njih nastaju konverzijom, usp. naša neadaptirana prezimena *Agostino*, *Bertolino*, *Dellabernardino*, *Tomasino* i naša prezimena s morfološkom prilagodbom *Gasparin*, *Lorencin* (*Lorenzin*), *Pasqualin* (*Paškvalin*), odnosno *Antonina*, *Giacomina*, *Giuseppina*, *Pasqualina* itd. Pitanje bi zaslužilo temeljitiju obradu jer se radi o vrlo velikom broju prezimena s raznolikostima kakvih ima znatno više nego u ovih dvadesetak primjera.

⁸⁵ Obitelj Tosti iz Sutivana i obitelj Venturini iz Bola imaju nadimak Pu(j)iz iako se nisu na Brač doselili iz Puglie, nego iz srednje Italije, jedna iz San Vita, druga iz Ferma, Jutronić 1950: 89, 224; usp. tekst: »Ona je bila rodom s otoka Korčule, ma kako Splićani sve otoke zovedu Brač, tako su je prozvali Mare Braška«, Uvodić 1977: 204.

⁸⁶ Po vezama s Italijom Dubrovnik se razlikovao od naših gradova u mletačkim stečevinama samo po tome što je politički bio samostalan.

dvadeset obitelji⁸⁷ nalazi na otočnom potezu od Korčule preko Visa, Hvara i Raba do Cresa, na kopnu od Dubrovnika, Splita i Šibenika u Dalmaciji do Pule, Rovinja i Poreča u Istri,⁸⁸ a u preostalom hrvatskom prostoru osim u Zagrebu u drugim naseljima sa zanemarivim brojem obitelji koje se njime prezivaju.

Sa znatno manjim brojem nositelja u ovom je arealu i prezime *Trevisan* (*Trevizan*, *Trevižan*)⁸⁹ te prezimena *Ragusin* (*Raguzin*),⁹⁰ *Spalatin*⁹¹ i *Zaratin*,⁹² a u Splitu i još samo u njegovu susjedstvu su prezimena *Puizina*, *Škalabrin* (*Školabrin*) te samo u Splitu dva prezimena etnonimskog podrijetla s talijansko-hrvatskim jezičnim odlikama, *Cicilijani*⁹³ i *Despalatović*.⁹⁴ Sa sličnom se raspodjelom nalaze u ovom arealu i mnoga splitska prezimena drugačijih tvorbenih i značenjskih vrijednosti pretežno s talijanskim jezičnim signalima u strukturi izraza karakterističnog fonotaktičkog obilježja, npr. *Albanese* (*Albaneze*, *Albaneže*), *Antonini*, *Barbieri*, *Benus(s)i*, *Bernardi*, *Bianchi*, *Bonetti*, *Bonomo* (*Bonomi*), *Damiani*, *Giovanelli*, *Rismondo*, *Santini*, *Simonelli*, *Stella*, *Venturini*, *Visentin* (*Visentini*, *Vizentin*, *Visintin*), *Zanchi* itd.

⁸⁷ Ovakvu brojnost mogli bismo povezati s činjenicom da je Padova u doba buđenja nacionalne svijesti imala za Talijane simbolično značenje kakvo je za Hrvate imao Zagreb i još više s činjenicom da su iz Padove kao jakog sveučilišnog centra, u vrlo dugom vremenskom trajanju, dolazili u naše krajeve školovani ljudi, posebno liječnici i odvjetnici (v. Novak 1978: 1959, 2049), pa je prezime za one koji se njime prezivaju moglo označavati pripadnost društvenom sloju velikog prestiža.

⁸⁸ Prema LPH, navedeni su samo općinski centri.

⁸⁹ Od svih poznatih komesa (knezova, proćelnika autonomne uprave) prvi je u Splitu oko 1107. g. Adrian koji je bio »po narodnosti Latin, a rodom iz Trevisa (Latinus gente, patria Triuisanus)«, Novak 1978: 429, 433; Jerolim Trevisan, bailo (diplomatski predstavnik Mletačke Republike kod Porte, 1641. g.), Solitro 1989: 307, bilj. 5; Antonio Trevisan, skradinski biskup od 1766. do 1799. godine, Čvrljak 1995: 99, bilj. 38, 132, bilj. 21, 328, bilj. 444.

⁹⁰ Ragusin, jedna od obitelji u Lošinj, Čoralić 2002: 61.

⁹¹ »Spalatino (Spalatin u Barakovića), rapska vlastela od XIV. stoljeća, izumrla tek u XIX. stoljeću«, Jireček 1962: 341; »šibenski biskup (1796-1807) Mihael Matej Spalatin, Rabljanin«, Čvrljak 1995: 132, bilj. 21.

⁹² »U spomenutim maticama umrlih u Čubanima ima mnogo Bembovih sočala« (sočali su seljaci iz Istre, Dalmacije, Furlanije i Karnije), a među njima je i Zorzi Zaratin, »hrv. Jure Zadrarin, doseljenik iz Zadra ili njegova područja«, Bertoša 1995: 693, 710, bilj. 56. .

⁹³ »M. Gorki potajno je boravio u Splitu 1912. g. skrivajući se od austrijske policije« i tom je prilikom »došao u dodir« s Markom Cicilijanijem, Čvrljak: 256, bilj. 15.

⁹⁴ Za motive nastanka prezimena i za nejezičnu zbilju koja se ogleda u njihovu izrazu bilo bi vrijedno istražiti zašto se netko u Splitu preziva *Despalatović* ili *Spalatin* i zašto talijanski književnik Luciano Morpurgo, daleko od grada u kojem je proživio djetinjstvo (opisano u djelu *Quando ero fanciullo*, Rim, 1942), pored svoga prezimena navodi pridjev (drugo prezime) *Spalatino*, odnosno, zašto hrvatski književnik Marko Uvodić pored svoga prezimena navodi pridjev *Splićanin* iako je u Splitu proživio cijeli svoj vijek.

Zauvijek su prošla vremena kad su se prezimena, uglavnom zbog političkih razloga, iznad potrebne mjere prilagođavala sustavu jednog ili drugog jezika potalijančivanjem hrvatskih i pohrvaćivanjem talijanskih prezimena i »zauvijek prošla vremena kad za naše jezikoslovce mletački utjecaj na dalmatinske govore uopće nije postojao«.⁹⁵

V. Zaključak

U članku su opisana ona splitska prezimena koja su se prema popisu stanovništva 1948. godine našla u LPH-u i od njih samo ona koja su etnonimskog podrijetla s talijansko-hrvatskim jezičnim odlikama: *Cicilijani*, *Despalatović*, *Padovan*, *Puizina*, *Ragusin* (*Raguzin*), *Spalatin*, *Škalabrin*, *Trevisan* (*Trevizan*) i *Zaratin*. Opisana su kao rezultat talijansko-hrvatskog jezičnog dodira koji je započeo ubrzo nakon pretvorbe kasnoantičke rezidencijalne palače u srednjovjekovni grad na istočnojadranskoj obali, nastavio se za mletačke vladavine u 14. stoljeću i posebno snažno za neprekidne četiristogodišnje mletačke vladavine od početka 15. stoljeća do pada Venecije.

Prezimena su opisana kao tvoreničke strukture u kojima su vidljive jezične odlike dvaju jezika u međusobnom prožimanju, od talijanskog jezika odlike sjevernotalijanskih govora, a od hrvatskoga jezika odlike splitskog čakavskog idioma. Ova se prezimena međusobno razlikuju po stupnju tvorbenosti i obličnosti. Razlika se kreće u rasponu od prezimena *Padovan*, s potpunom jasnoćom svih dijelova u izrazu, s toponimom *Padova* kao osnovom izvedenom talijanskim etnonimskim sufiksom –ano i morfološkom preinakom talijanskog dočetka prilagođenog hrvatskom morfološkom sustavu, pa do prezimena *Škalabrin*, nepotpune tvorbenosti i obličnosti, ali s dijelovima strukture koje je usporedbom s drugim prezimenima ove skupine moguće identificirati kao rezultat talijansko-hrvatskog jezičnog prožimanja.

Na tvorbenosti su razini prezimena *Despalatović* i *Puizina* hibridne tvorenice jer su im u strukturi izraza prepoznatljive talijanske osnove etnonimskog značenja i hrvatski sufiksi –ović i –ina kojima su osnove izvedene. Osim prezimena *Cicilijani* sva su ostala splitska prezimena etnonimskog podrijetla morfološki prilagođena hrvatskom sustavu jer su izostavljanjem talijanskog samoglasničkog dočetka dobile oblik imenica muškoga roda sa suglasničkim završetkom, kakvog su oblika u hrvatskom jeziku najvećim dijelom imenice ove kategorije. Ovim su prezimenima odlike na fonološkoj razini opisane na osnovi razlika između talijanskog i hrvatskog fonološkog sustava, a na grafijskoj razini na osnovi toga kako se pišu i kako se izgovaraju talijanskim jezikom.

⁹⁵ Vinja 1986: 11.

I u sadašnjem teritorijalnom rasporedu ovih splitskih prezimena i prezimena iste strukture i istih dvojezičnih odlika drugih gradova na otočnom i na priobalnom dijelu Hrvatske očituje se nekadašnja politička, trgovinska, kulturna i jezična povezanost Splita i svih dijelova hrvatskoga prostora unutar nekadašnjih mletačkih stečevina ne samo sa sjevernom Italijom ili samo s Venecijom nego i s drugim talijanskim gradovima i pokrajinama od Apulije do Lombardije.

Literatura

Djela navedena kraticom

- GBZ Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika 1995. *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- GLV C. T. Morello-Marchisio 1967. *Grammatica della lingua viva*, Torino: Paravia.
- HPP Soćanac, Žagar-Szentesi, Dragičević, Dabo-Denegri, Menac, Nikolić-Hoyt 2005. *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima. Prilagodba posuđenica*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- LPH *Leksik prezimena SR Hrvatske* 1976. V. Putanec i P. Šimunović (ur.). Zagreb: Institut za jezik.
- MKN Korenčić, Mirko 1970. *Naselja i stanovništvo SRH*, Zagreb: JAZU.
- RBJ Jurišić, Blaž 1973. *Rječnik otoka Vrgade*, knj. 2. Zagreb: JAZU.
- RDJ Deanović-Jernej 1994. *Talijansko-hrvatski rječnik*, Zagreb: Školska knjiga.
- RHŠ Hraste-Šimunović-Olesch 1979. *Čakavisch-deutsches Lexikon*, I, Wien: Böhlau.
- RPS Skok, Petar 1971-1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: JAZU.

Djela navedena autorovim prezimenom

- BERTOŠA, MIROSLAV 1995. *Istra: doba Venecije. Povijest Istre II*. Pula: Zavičajna naklada »Žakan Juri«.
- BEZIĆ-BOŽANIĆ, NEVENKA 1988. *Povijest stanovništva u Visu*, Split: Književni krug.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO 2007. *Onomastičke teme*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, DANICA 1974. Prilog poznavanju stanovništva Splita u XVIII. stoljeću, *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, Split: Historijski arhiv u Splitu.

- ČORALIĆ, LOVORKA 2002. *Hrvatski tragovi u Mlecima*, Korabljica, knj. 8, godište XII. Zagreb.
- ČORALIĆ, LOVORKA 2003. *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi*, Zagreb: Dom i svijet.
- ČORALIĆ, LOVORKA 2003.a. *Šibenčani u Mlecima*, Šibenik: Gradska knjižnica »Juraj Šišgorić«.
- ČVRljAK, KREŠIMIR 1995. *Znameniti putnici u Skradinu i na Krki*, Zagreb-Skradin: Poglavarstvo grada Skradina, Hrvatska matica iseljenika, Hrvatski informativni centar.
- DIEHL, CHARLES 2006. *Mletačka Republika*, Zagreb: Tipex.
- FELICE, EMIDIO DE 1982. *I nomi degli Italiani*, Venezia: SARIN-Marsilio Editori.
- FILIPOVIĆ, RUDOLF 1971. *Kontakti jezika u teoriji i praksi*, Zagreb: Školska knjiga.
- JIREČEK, KONSTANTIN 1962. *Zbornik Konstantina Jirečeka*, II. Beograd: SANU.
- JUTRONIĆ, ANDRE 1950. Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču, *Zbornik za narodni život i običaje*, knj. 34, Zagreb: JAZU.
- KEČKEMET, DUŠKO 2004. *Kulturna i umjetnička baština Dalmacije*, sv. I. Split: Marjan tisak.
- KUZMANIĆ, MARIO NEPO 2008. *Splićani, obitelji i prezimena*, Split: Magistra.
- MARASOVIĆ, TOMISLAV 1997. *Split: 1700 godina razvitka*, Zagreb: Buvina.
- MARTINET, ANDRE 1982. *Osnove opće lingvistike*, Zagreb: Biblioteka Teka.
- MULJAČIĆ, ŽARKO 1972. *Opća fonologija i fonologija suvremenoga talijanskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- MULJAČIĆ, ŽARKO 1997-1998. Tri težišta u proučavanju jezičnih elemenata »stranog« porijekla, *Rasprave*, sv. 23-24. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- NOVAK, GRGA 1978. *Povijest Splita*, knj. I-IV, Split: Čakavski sabor.
- PRIJATELJ, KRUNO 1952. Memorie delle cose successe in Spalato, *Starine*, knj. 44, Zagreb: JAZU.
- RADICA, BRANKO 1989. *Josip Hatze*, Split: Logos.
- SAUSSURE, FERDINAND DE 1967. *Corso di linguistica generale*, a cura di T. De Mauro, Roma-Bari, Laterza.
- SKOK, PETAR 1952. Lingvistička analiza kartulara, u: Novak-Skok, *Supetarski kartular*, Zagreb: JAZU.
- SMODLAKA, JOSIP 1945. *Nešto o splitskim prezimenima i o još nekima*, Split: Novo Doba.
- SOLITRO, VICKO 1989. *Povijesni dokumenti o Istri i Dalmaciji*, Split: Književni krug.

- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1985. *Naša prezimena*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2006. *Hrvatska prezimena*, Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.
- ŠKUNCA, MIRJANA 1991. *Glazbeni život Splita od 1860. do 1918.* Split: Književni krug.
- TEKAČIĆ, PAVAO 1992. Onomastika u rumunjskoj »Enciklopediji romanskih jezika«, *Folia onomastica Croatica*, knj. 1, Zagreb: JAZU.
- UVODIĆ, MARKO 1973. *Libar odabranih proza*, Šibenik: Štampa.
- UVODIĆ, MARKO 1977. *Ča smo na ovon svitu*, Split: Čakavski sabor.
- VINJA, VOJMR 1986. *Šadranska fauna*, knj. I. Zagreb-Split: JAZU-Logos.
- VINJA, VOJMR 1986.a 1986. Hibridni rezultati jezičnih dodira, *Filologija*, knj. 14, Zagreb: JAZU.

Cognomi spatlatini di origine etnonimica con caratteristiche linguistiche italiano-croate

Riassunto

Nell'articolo sono stati descritti quei cognomi spatlatini di origine etnonimica nei quali sono integrati gli elementi italiani e croati come risultato dei rapporti politici, commerciali, culturali, linguistici di più secoli tra i due popoli sulle sponde dell'Adriatico. Al livello formativo i cognomi *Despalatović* e *Puizina* si distinguono dagli altri per il fatto che sono stati derivati per mezzo dei suffissi *-ović* e *-ina*, così che in base al tema italiano e al suffisso croato li consideriamo come parole ibride. Tranne il cognome *Cicilijani*, tutti gli altri cognomi appartenenti a questo gruppo sono stati adattati al sistema morfologico croato con l'omissione della desinenza vocalica del suffisso italiano *-ano* (*Padovan*, *Trevisan*) oppure del suffisso *-ino* (*Ragusin*, *Spalatin*, *Škalabrin*, *Zaratin*). Al livello fonologico e grafico sono state descritte le caratteristiche di tutti i cognomi con un'analisi contrastiva italiano-croata dei sistemi fonologici e di quelli della grafia. Le relazioni strette tra i due popoli iniziate nel lontano passato si riflettono anche nell'odierno ordine territoriale dei cognomi di origine etnonimica con caratteristiche linguistiche italiano-croate. Tra di essi vi sono anche i cognomi spatlatini.

Ključne riječi: prezime, etnonim, jezični dodiri, hrvatsko-talijanski

Key words: family name, ethnonym, language contacts, Croatian-Italian

